

τῆς νεότητος διὰ τοῦ ἡρωϊκωτάτου τῶν θανάτων. Ἄλλ' ὁ πρωσσικὸς στρατὸς διεσκορπίσθη. Ἡ ἡμέρα τῆς καταστροφῆς ἐπῆλθεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ὑπετάσσετο εἰς τὴν τύχην τοῦ Ναπολέοντος, πρὸ τοῦ ὁποίου ἐξέλιπε καὶ ἡ τελευταία τοῦ γερμανικοῦ κράτους ἀκρόπολις. Μετ' ὀλίγον ὁ αὐτοκράτωρ εἰσήρχετο εἰς Βερολῖνον τροπαιοῦχος.

Ἄπασα ἡ Γερμανία κατεπλάγη ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς καταστροφῆς. Ὀλίγιστοι ἐτόλμησαν κατὰ τὴν πρώτην στιγμήν νὰ διαμαρτυρηθῶσιν. Οἱ πλεῖστοι ὑπέκυψαν εἰς τὸ γεγονός.

ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ὁ πρῶτος Γερμανός, ἤδη δὲ Αὐστριακὸς Φρειδερίκος von Gentz, ὄργανον καὶ μισθωτὸς τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Αὐστρίας Μεττερνίχου, δὲν ἠδέσθη νὰ εἴπῃ πρὸ τῆς συντετριμμένης Γερμανίας, πρὸ τῆς τεθορυβημένης Εὐρώπης, «θὰ ἦτο πλέον τι ἢ γελοῖον καὶ νὰ σκεφθῆ τις περὶ τῆς ἐκ νέου ἀναστάσεως τῆς Πρωσσίας».

Θ'

Ἡ βασίλισσα Λουῖζα καὶ ὁ φιλόσοφος Φίχτης.

Συντρίβονται πολλάκις τὰ ἔθνη ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῶν σταδιοδρομίᾳ, ἀλλ' ἐκ τῆς πτώσεως, ἐκ τῆς ἐπαφῆς μετὰ τῆς γῆς νέας ἀναλαμβάνουσι δυνάμεις καὶ ἐνέργειαν πρὸς ἐξέγερσιν. Ὅταν, ἔνεκα τῶν φυσικῶν νόμων, τῶν διεπόντων τὸν ὄργανισμὸν τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἐκλίπη ἡ ζωὴ, ἀλλὰ λιποψυχήσῃ μόνον πρὸς στιγμὴν τὸ κοινωνικὸν σῶμα, θάττον ἢ

βράδιον θέλει ἐπιστῆ ἡ ἡμέρα τῆς παλιγγενεσίας. Τὸ γερμανικὸν σῶμα ἐκέκτητο πλήρεις τὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἂν δὲ πρὸς στιγμὴν κατεβλήθησαν αὐταὶ συνεπείᾳ κοπώσεως, ἕνεκα μὴ ἀγαθῆς χρήσεως τῶν δυνάμεων, ἢ διότι κατεβλήθησαν αὐταὶ ὑπὸ δυνάμεων, λυσιτελέστερον διευθυνομένων, ἢ πτώσις ἔμελλε νὰ εἶνε προσωρινή. Εἶνε ἀληθές, ὅτι καὶ ἡγεμόνες καὶ πολῖται καὶ λαὸς ἔκλιναν τὸ γόνυ πρὸς στιγμὴν πρὸ τοῦ εἰδώλου τοῦ κατακτητοῦ, ὡς εἰ εἶδον ἐν αὐτῷ τὸν δάκτυλον τῆς ἱστορικῆς προνοίας ἀποτετυπωμένον, ἢ ἵνα μεταχειρισθῶ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἐγγέλου, τὴν ἐκπρυσώπησιν τοῦ παγκοσμίου πνεύματος, ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἀποκαρτέρησις ὑπῆρξε παραδοικὴ. Ἐπῆλθεν ἡ ἐθνικὴ ἀντίδρασις κατὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς, ἣτις ἐκράτησεν ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἣτις σὺν τοσοῦτοις ἄλλοις ἀποστόλοις ἔσχε καὶ τὸν ἄλλοτε θερμὸν ὕμνητὴν τῆς ἐλευθερίας, τὸν ἐμβριθέστατον ἱστορικὸν τοῦ καιροῦ, Ἰωάννην von Müller. Ἀπὸ τῶν πεδιάδων τῆς Ἰένης ἤχησεν ἡ ἀγγελία τῆς ἐθνικῆς καταστροφῆς καὶ καταισχύνης, ἀλλ' ἅμα ἐξῆλθε καὶ ἡ κραυγὴ τῆς ἐκδικήσεως.

Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο δράμα τῆς ἐξεγερθείσης Γερμανίας εἶνε ἐν τῶν ἐπικωτάτων δραμάτων τῆς νεωτέρας ἱστορίας. Ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἀπὸ τῆς ἐν Ἰένη καταστροφῆς ἤρξατο ἡ ἀνέλιξις αὐτοῦ. Ἡ δ' ἐθνικὴ συνείδησις ἔλαβε παραχρῆμα ζωηρὰν ὀρμὴν πρὸς αὐτόνομον ἐνέργειαν, πρὸς ἐκδίκησιν τῶν παραβιασθέντων βωμῶν τῆς πατρίδος, πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος ὑπὸ τὴν νέαν ἔννοιαν τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας καὶ ἐνότητος.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Ἰένης οὐ μόνον συνεπλήρωσε τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλὰ καὶ ἐκράτυνε τὴν δόξαν αὐτοῦ. Ὁ εὐτυχὴς Κορσικανὸς εἰσῆρχετο μετ' ὀλίγον νικητῆς

εἰς Βερολίνον, περιύβριζε δὲ διὰ τῆς σκαιᾶς αὐτοῦ συμπεριφορᾶς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν τῆς Πρωσσίας καὶ ἴδια τὴν εὐγενῆ, τὴν ἀγνήν, τὴν ἀπαράμιλλον ὡς γυναῖκα, ὡς σύζυγον, ὡς μητέρα, ὡς βασίλισσαν, τὴν Λουίζαν. Ὁ πολλάκις ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ἀποδείξας Ναπολέων, ὅτι δὲν ἦτο ἀνώτερος μικρῶν παθῶν, ἐφρόνει ὅτι ἀφορμὴ τοῦ μεταξὺ Πρωσσίας καὶ Γαλλίας πολέμου ἦτο ἡ σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας. Ὑπὸ τοιούτων αἰσθημάτων ἐλαυνόμενος, ἀπέδειξε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Πρωσσίας, ἔτι μᾶλλον παροργισθεὶς ἐκ τῆς ὑπερηφάνου συμπεριφορᾶς τῆς εὐγενοῦς βασιλίσης.

Πονηρὰς ἡμέρας διῆλθεν ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Πρωσσίας μετὰ τὴν ἐν Ἰένῃ καταστροφὴν. Ὁ Ναπολέων ἦτο κύριος τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Πρωσσίας, αὐτοκρατορικώτατα διέπων τὰς τύχας αὐτῶν. Οἱ δ' ἀπόγονοι τοῦ μεγάλου Φρειδερίκου εὐρέθησαν μετ' ὀλίγον εἰς δεινοτάτας οἰκονομικὰς στενοχωρίας. Διηγοῦνται τὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅτι ἀγαθὸς Γερμανὸς ἦλθε μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ ἐκ τινος ἀπομακρυσμένης πρωσικῆς ἐπαρχίας, ἵνα προσενέγκῃ τῇ βασιλίσει τρεῖς χιλιάδας σκούδων, ἐντὸς κανίστρου δὲ βούτυρον καὶ ὠά. Ἐκλαυσεν ἡ ταλαίπωρος ἐπὶ τῇ εὐγενεῖ ταύτῃ ἀφοσιώσει τοῦ ἀγαθοῦ χωρικοῦ. Ἄλλ' αἱ δυστυχεῖς αὗται περιπέτεια δὲν κατώρθωσαν νὰ καταβάλωσι τὸν ἀδάμαστον καὶ ἀνδρικὸν χαρακτῆρα τῆς βασιλίσης τῆς Πρωσσίας. Αὕτη κατέστη ὁ ἀγαθὸς δαίμων τοῦ βασιλέως συζύγου, παρορμῶσα αὐτὸν εἰς τὴν τήρησιν τῶν πρὸς τὴν γερμανικὴν πατρίδα καὶ τὴν Πρωσίαν καθηκόντων. Εἶχε καταστῆ ἡ δυστυχεστάτη τῶν βασιλισσῶν, ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἐκλόνησε τὴν πίστιν αὐτῆς πρὸς τὸ μέλλον τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ πίστις ἐκρατύνετο, καθ' ὅσον περιεβάλλετο

όσημέραι ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ, οὐ συνεμερίζετο ἐν ἀπτώτῳ ἀφοσιώσει τὰς περιπετείας.

Ὅποιαν ὑψηλοφροσύνην, ὁποῖαν εὐγένειαν ἤθους, ἀλλὰ καὶ ὁποῖαν στερεότητα χαρακτῆρος δεικνύει ἡ βασίλισσα διὰ τῶν ἐπιστολῶν, ὡς ἔγραψε κατὰ τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους χρόνους σχετικῶς πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ τῆς Πρωσίας! *Οὐδὲν ἐλπίζω πλέον δι' ἐμαυτὴν, ἔγραφεν ἐν ἔτει 1809, ἀλλ' ὑποτάσσομαι ταῖς βουλαῖς τῆς θείας Προνοίας.* Ἄλλ' ὅτε ἐν τῇ οἰκτρᾷ ταύτῃ καταστάσει ἠτένιζε πρὸς τὸ ἀπώτερον ἱστορικὸν μέλλον τῆς πατρίδος, εὗρισκε παρηγορίαν ἐν αὐτῷ, διότι ἐπίστευεν, ὅτι τὸ μέλλον τοῦτο ἔσται εὐτυχέστερον. Ὀλίγιστοι βεβαίως τῶν ἐν τῇ Πρωσίᾳ καὶ Γερμανίᾳ πολιτικῶν ἀνδρῶν εἶχον διακρίνη μετὰ τοσαύτης ὀξύδερκειας τὰς περιστάσεις, ὀλίγιστοι εἶχον κατανοήσῃ τὰ αἴτια, τὰ προκαλέσαντα τὰς τελευταίας ἐν τῇ χώρᾳ καταστροφάς, τοὺς θριάμβους τοῦ Ναπολέοντος, ὅσον ἡ βασίλισσα Λουίζα. Ἐβλεπεν ἐν πᾶσι τοῖς γεγονόσι τῶν χρόνων ἐκείνων ἡ εὐσεβὴς καὶ ἀφωσιωμένη εἰς τὰ θρησκευτικὰ καθεστῶτα γυνὴ τὸν δάκτυλον τῆς θείας Προνοίας. Αὕτη ἤθελε νὰ φέρῃ νέαν τάξιν πραγμάτων πρὸς ἀνακαίνισιν τοῦ παλαιωθέντος πολιτικοῦ καθεστῶτος. Ἡ βασίλισσα ὁμολογεῖ μετὰ πρωτοφανοῦς παρρησίας, ὅτι ἡ Πρωσία εἶχεν ἀποκοιμηθῆ ἐπὶ τῶν δαφνῶν τοῦ μεγάλου Φρειδερίκου, ἐγκαινίσαντος νέαν ἱστορικὴν περίοδον, δὲν ἠθέλησε δὲ νὰ παρακολουθήσῃ τὰς προόδους τῆς ἐποχῆς.

Ἡ βασίλισσα Λουίζα λέγει, ὅτι εἶπε τὴν γνώμην ταύτην εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις ἀποδέχεται αὐτήν. Ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις πρέπει νὰ μεταβληθῆ, πολλαὶ δὲ νὰ τελεσθῶσι μεταρρυθμίσεις. Ἐν μέσῳ τῆς καθολικῆς γνώμης τῶν πολιτικῶν τῆς Πρωσίας ἀνδρῶν, πτησσόντων πρὸ τῶν θριάμ-

βων καὶ τῆς τύχης τοῦ Ναπολέοντος καὶ σχεδὸν ἀποδεχο-
μένων τὸ ἀπαίσιον γεγονός, αὕτη μόνη κηρύττει, ὅτι οἱ διευ-
θύνοντες τὰς τύχας τῆς Πρωσσίας πολλὰ δύνανται νὰ διδα-
χθῶσι παρὰ τοῦ κατακτητοῦ. Βλάσφημον τὸ λέγειν, ὅτι ὁ Θεὸς
εἶνε μετ' αὐτοῦ· ὑπῆρξε μόνον ὄργανον τῆς θείας Προνοίας.
Βεβαίως λαμπρότεροι καιροὶ ἐπιφυλάσσονται. Αἱ περιστάσεις
διαμορφοῦσι τοὺς χαρακτῆρας, εὐτυχῆς δ' ἔσται ἴσως ἡ γερ-
μανικὴ νεότης, διδαχθεῖσα ἐν τῇ σχολῇ τῆς δυστυχίας ταύ-
της. Τὸ ἔμφροντι μέτωπον τῶν πατέρων, τῶν μητέρων τὰ
δάκρυα θέλουσι συντελέσῃ νὰ πείσωσι τὰ τέκνα τῆς Γερμα-
νίας, ὅτι μείζον ὄφελος εὖρον ἐν τῇ δυστυχίᾳ ἢ ἐν ταῖς ἀπο-
λαύσεσι τῆς εὐτυχίας.

Ἡ βασίλισσα Λουίζα ἔβλεπεν ἀναμφιβόλως τὴν μυστικὴν
ὄπτασίαν τῆς ἐξεγέρσεως καὶ ἀναγεννήσεως τῆς Γερμανίας,
καθ' ἣν στιγμὴν ἐχάρασσε γραμμὰς τοιαύτας, πλήρεις ἐλπί-
δος καὶ πεποιθήσεως περὶ τῆς πληρώσεως τῶν πόθων αὐτῆς,
τῶν ἐθνικῶν πόθων. Δὲν ἠλαύνετο ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας τῶν
ἐκτάκτων ἐκείνων ἐν τῇ ἱστορίᾳ γυναικῶν, αἵτινες ὑπερβαί-
νουσιν τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως ἐσκαμμένα, ἐκτρέπονται τῆς
ἀποστολῆς, διακινδυνεύουσιν τὴν ὑπόληψιν ἑαυτῶν. Γυνή,
πιστὴ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ φύλου αὐτῆς, περιέβαλε μετὰ
ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως τὸν βασιλέα σύζυγον καὶ ἐν ταῖς εὐ-
τυχίαις καὶ ἐν ταῖς δυστυχίαις αὐτοῦ τε καὶ τῆς πατρίδος.
Αὕτη ἡ ἴδια κατενόει ἐν ἑαυτῇ δευτερεύουσαν ἀποστολήν.
Ἐν τινι ἐκμυστηρεύσει αὐτῆς ἔγραφεν: Οἱ μεταγενέστεροι
δὲν θέλουσι μὲ κατατάξῃ μεταξὺ τῶν ἐνδόξων γυναικῶν·
ἀλλὰ θέλουσιν εἶπη περὶ ἐμοῦ: μεθ' ὑπομονῆς ὑπέστη πολ-
λὰς ὀδύνας, ἐγέννησε δὲ υἱοὺς ἀξίους νὰ ἐξασφαλίσωσι τῇ
πατρίδι αὐτῶν κρείττονας ἡμέρας. Σύμβολον αὐτῆς ἦτο
Δικαιοσύνη, ἀγάπη, πίστις, ἀλήθεια. Ταύτας τὰς ἀρετάς

ἀπέδειξεν ἡ ὑπέροχος γυνὴ ἐπανειλημμένως ἐν τῷ βίῳ· ἀληθῶς δὲ ἡ ἱστορία καθήκον ἔχει ν' ἀποκαλέσῃ αὐτὴν τὸν ἀγαθὸν δαίμονα τοῦ πρωσικοῦ μεγαλείου κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον.

Ὅταν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν τυχῶν ἔθνους τινὸς εὐρίσκωνται τοιοῦτοι χαρακτῆρες, εἴτε εἰς τὸ ἄρρεν, εἴτε εἰς τὸ θῆλυ φύλον ἀνήκοντες, τὸ μέλλον τῶν ἐθνῶν τούτων δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐξησφαλισμένον παρὰ τὰς περιπετείας, εἰς ἃς ἤθελον εὐρεθῆ. Διότι ἡ βασίλισσα Λουίζα ἦτο ἡ ἀφωσιωμένη σύζυγος, ἡ πεπειθυῖα εἰς τὸ μέλλον τῆς Πρωσσίας, ἡ ἐμπνεύσασα εἰς τὸν σύζυγον αὐτῆς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐγκαρτέρησιν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας δὲν ἤθελε βεβαίως ἐπιδείξῃ μετὰ τινα χρόνον τὸ ψυχικὸν ἐκεῖνο σθένος, διὰ τοῦ ὁποίου κατῆλθεν εἰς τοὺς δυσχερεῖς ἀγῶνας τῆς ἀπελευθερώσεως, ἂν δὲν εἶχε περὶ ἑαυτὸν τὴν Ἡγερίαν ταύτην τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς φιλοπατρίας, τὴν βασίλισσαν σύζυγον.

Αἱ περὶ τοῦ μέλλοντος ὀπτασίαι τῆς βασιλίσσης τῆς Πρωσσίας καθίσταντο ἅμα αἱ ὀπτασίαι τῆς γερμανικῆς πολιτικῆς, τῆς ἐθνικῆς ποιήσεως καὶ φιλοπατρίας. Ἡ ἐπισκῆψασα κατὰ τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Γερμανίας μεγάλη ἐθνικὴ συμφορὰ ἔσχε παραχρῆμα οἷα προσεδόκα ἡ Λουίζα ἀποτελέσματα. Ἐπήνεγκε τὴν ἀντίδρασιν, ἥτις ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρὰ, ὅσον ἐξευτελιστικὴ ἦτο ἡ προσβολή, ἣν ὑπέστη ἡ Γερμανία παρὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ἐν τῷ προγράμματι τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, τῆς φυλετικῆς ἐκδικήσεως, ἅπαντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον τὰ κόμματα ἐν Πρωσίᾳ εὐρέθησαν συνησπισμένα. Ἡ ἐνότης ἤδη ἀπετέλει τὴν δύναμιν· δὲν ὑφίσταντο πλέον ἐν Πρωσίᾳ συντηρητικοὶ καὶ φιλελεύθεροι, μοναρχικοὶ καὶ δημοκρατικοί. Ἄπαντα τὰ ἐθνικὰ στοιχεῖα, τὰ τέως ἀντιθετὰ καὶ διεσπασμένα, συνέδεεν ὁ αὐτὸς κοινὸς σκοπός. Τὸ

παλαιὸν πρόβλημα τῆς γερμανικῆς ἐνότητος προέτεινεν ἤδη τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ. Τίς ὁ λύσων; Τοῦτο συνεζητεῖτο μετὰ τὴν ἐν Ἰένῃ πανωλεθρίαν.

Εἶνε ἐπίσημος ἡ στιγμή ἐκείνη, καθ' ἣν λαός τις λαμβάνει συνείδησιν ἑαυτοῦ, τῶν ἐθνικῶν ἑαυτοῦ δικαίων, τῆς ιστορικῆς ἀποστολῆς. Ὅποιον φαινόμενον! Λάζαρος τῆς παλιγγενεσίας, ἐξέρχεται ἀπὸ τῶν κεκονιαμένων κευθμώνων τοῦ ιστορικοῦ κοιμητηρίου, προσβλέπων εὐελπὶς τὸ φῶς τῆς ζωῆς. Εἶνε τοιαύτη ἡ ἐσωτερικὴ αὐτοῦ ἰσχὺς, ὥστε οὐδεὶς φόβος θάμβους. Ὁ κράββατος τοῦ θανάτου καθίσταται μετ' ὀλίγον ἡ ἀσπίς τῶν ἀρχομένων ἀγώνων. Ἡ μακρὰ νάρκη ἦτο προσωρινὴ κατάπτωσις τῶν φυσικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ δυνάμεων. Ἦδη ἐπανεκτήσατο τὰς δυνάμεις, αἰσθάνεται ὅτι ἔχει πλήρες τὸ δίκαιον ιστορικῆς ζωῆς καὶ ἐνεργείας καὶ σπεύδει νὰ κηρύξῃ αὐθὶς τὸν λόγον αὐτοῦ. Ἀκούσατε οἱ δειλοί, οἱ πτήσσοντες πρὸ τῆς καταστάσεως, ἐν ἣ διστέλει. Ὁ λόγος αὐτοῦ κατὰ τὴν πρώτην στιγμήν τῆς ἐξεγέρσεως εἶνε προφητεία. Ἀπεσταλμένοι τοῦ κυρίου τῆς ιστορίας κηρύττουσι τὸ ἄγγελμα τῆς νέας ζωῆς. Καὶ τὸ ἄγγελμα ἔσται ὁ νέος προφητικὸς Δεκάλογος τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας.

Ὡς εἶπον, ἡ βασίλισσα τῆς Πρωσίας, ἡ Λουίζα αὕτη, ἦτο μεταξὺ τῶν πρώτων εὐτυχῶν, τῶν ἰδόντων τὸ γλυκὺ φῶς τῆς ὑποφωσκούσης ἀνατολῆς τῆς νέας Γερμανίας. Αὕτη πρώτη ἐγνώρισε καὶ τὰ ἀληθῆ αἷτια καὶ τὰ ἀληθῆ ἀντιφάρμακα τοῦ ἐπισκῆψαντος κακοῦ. Τὸ νέον τοῦ αἰῶνος πνεῦμα ἀπεκάλυπτεν εἰς αὐτὴν τὸ ἀπόρρητον τῆς παλιγγενεσίας. Διὰ δὲ τῆς ὑψηλῆς ἐπιδράσεως κατῶρθου μεταξὺ τῶν πρώτων νὰ ἐμφυσήσῃ τὸ πνεῦμα τοῦτο εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς βασιλίσσης λεγεῶν ὅλη ἐπιφανῶν ἀνδρῶν

τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους ἠσθάνθη κατάκαρδα τὴν ἀτίμωσιν τῆς πατρίδος. Τὰ βίαια καὶ ὑβριστικὰ μέτρα τοῦ Ναπολέοντος, ἡ ὑπ' αὐτοῦ αὐθαίρετος διοικήσεις τῆς Γερμανίας, ἡ δημιουργία ἐν αὐτῇ βασιλείων παρὰ τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις τοῦ τόπου, ἔμελλον νὰ πλήξωσι βαθύτατα τὴν καρδίαν τοῦ ἔθνους, τὸ δὲ αἶσθημα αὐτοῦ κατὰ τοῦ κατακτητοῦ ἐξεδηλώθη ἐν τῇ ἀγανακτῆσει, μεθ' ἧς οἱ κορυφαῖοι τῆς γερμανικῆς πατρίδος ἤρξαντο ἀμέσως κολοσσιαίας ἐργασίας πρὸς ἐκδί- κησιν τῶν περιῦβρισθέντων βωμῶν, τῶν παραβιασθεισῶν ἐστιῶν.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας τῆς ἀπογνώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς σκέψεως περὶ τοῦ πρακτέου, παρώτρυνεν ὁ Γουλιέλμος Οὐμβόλδος νὰ σώσῃ ἡ Γερμανία ὅτι ἠδύνατο νὰ περισωθῇ ἐκ τῆς καταστροφῆς. Ἄλλὰ ποῖος ὁ δημιουργικὸς νοῦς, ὁ ἀνὴρ τῶν περιστάσεων, ὅστις ἠδύνατο νὰ σώσῃ ὅτι ἦτο δυνατόν, νὰ δημιουργήσῃ δὲ συγχρόνως; Καὶ τί δὲν ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῇ; Τίς ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ θάρρος, νὰ κρατύνῃ τὸ σθένος, νὰ ἐκβιάσῃ εἰς τὴν ἐνέργειαν; Ὅπως εἶπον, ὑπῆρχον στοιχεῖα ἀντιστάσεως. Ἄλλὰ τίς ὁ ἱκανὸς νὰ περισυλλέξῃ αὐτὰ καὶ χρησιμοποίησῃ πρὸς τὴν ἐργασίαν τοῦ συνόλου; Ὁ Γουλιέλμος Οὐμβόλδος, ὁ Schleiermacher, ὁ Φίχτης, ὁ Jahn, ὁ Arndt καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι δὲν ἐδίσταζον νὰ κατέλθωσιν εἰς τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνα. Ἄλλ' ὁ ἀγὼν οὗτος ἔπρεπε προηγουμένως νὰ ἐκδηλωθῇ ἐπὶ πνευματικωτέρου πεδίου, τοῦ σταδίου τῆς κοινωνικῆς ἐξεγέρσεως καὶ τῆς ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ διὰ τῆς ἐπιστήμης. Μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἐν Ἰένῃ καταστροφῆς ἡ γερμανικὴ ἐπιστήμη καὶ ἡ γερμανικὴ ποίησις διεπνέοντο ὑπὸ κοσμοπολιτικῶν μᾶλλον ἢ ἐθνικῶν φρονημάτων. Ἄλλ' ἐν τῷ χωνευτηρίῳ τῆς νέας δημιουργίας ὤφειλον αἰετῶς αὐτὰ

τῆς ἐθνικῆς ἀναπλάσεως δυνάμεις νὰ παραστῶσιν ἅμα αἱ δύο πρῶται ἐργάτιδες τῆς ἀναγεννήσεως. Οὐδείς ἠδύνατο ν' ἀμφισβητήσῃ τοῦτο· πάντες δ' ἀνέμενον τὴν ἀνατολὴν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ τελεσθῇ ἡ μεταμόρφωσις τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος, ἡ ἐπανεύρεσις τῶν ἀπολεσθεισῶν τρίβων, ἐφ' ὧν ὤφειλε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν δύναμιν αὐτῆς ἡ γερμανικὴ ἐπιστήμη, πραγματικὴ ἤδη καὶ φιλόπατρις ἀπὸ μεταφυσικῆς καὶ κοσμοπολιτικῆς καθισταμένη.

Ἡ πνευματικὴ ἀποκάθαρσις καὶ ἀναγέννησις, τὸ βάπτισμα τοῦ γερμανικοῦ κόσμου ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τῆς φιλοπατρίας, ἀνεγράφη ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς τῆς πρῶσικῆς μοναρχίας. Οὕτως ἐδημιουργεῖτο ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐν Ἰένῃ καταστροφὴν, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Γουλιέλμου Οὐμβόλδου, τὸ ἐν Βερολίνῳ πανεπιστήμιον. Καθὰ ἔγραφεν ἐν ἔτει 1809 ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἄλλη γυνή, ἱερόφαντις τῆς νέας ἐθνικῆς μεταμορφώσεως, ἡ εὐγενὴς Ραχὴλ, μετὰ ταῦτα σύζυγος τοῦ γνωστοῦ συγγραφέως Varnhagen von Ense, ἔξοχος γυνή, συνδεδεμένη μετὰ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἀνδρῶν τοῦ καιροῦ, τὸ νέον πανεπιστήμιον ἤρξατο ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀθλιότητος καὶ τοῦ τρόμου· ἀλλ' ἦτο προωρισμένον νὰ πρωταγωνιστήσῃ ἐν τῇ ἀρχομένῃ ἐξεγέρσει τῆς ἀπελευθερώσεως. Οἱ ἐξοχώτατοι τῆς ἐπιστήμης ἀντιπρόσωποι ἐκλήθησαν νὰ διδάξωσιν ἐν αὐτῷ· καὶ μετ' ὀλίγον τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου καθίστατο μία τῶν περιφανεστάτων καὶ ἰσχυροτάτων ἀκροπόλεων τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης καὶ φιλοπατρίας.

Ἄλλ' ὀλίγω τι πρότερον, ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Πρωσσίας, γνωστὸς ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἐπίσημος ἀνὴρ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῷ δημοσίῳ βίῳ τῆς Γερμανίας, ὁ φιλόσοφος τοῦ ἀπολύτου ἰδανισμοῦ, ὁ δημοκρατικὸς ἱεροκῆρυξ τῶν νέων

ιδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ θερμὸς ἀπολογητὴς αὐ-
τῆς, εἶχεν ἐρρωμένως κατέλθῃ εἰς τὸν κατὰ τῆς ξενικῆς κατα-
κτήσεως ἀγῶνα. " Ἀλλοτε καὶ οὗτος εἶχε μνηθῆ ἐν τοῖς ἀδύ-
τοις τῆς γερμανικῆς σοφίας τὰ μυστήρια τοῦ κοσμοπολιτι-
σμοῦ, ἅτινα καὶ ἀνεκάλυψε διὰ μεταφυσικῶν συγγραμμά-
των. Ἄλλ' ἤδη αἱ περιπέτειαί τῆς πατρίδος κατέστησαν
αὐτὸν πρακτικώτερον· κατῆλθεν ἀπὸ τῶν κορυφῶν αἰθε-
ρίου κοσμοπολιτισμοῦ, ἵνα ἀγωνισθῆ τὸν ἀγῶνα τῆς πατρί-
δος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Σπανίως ἡ ἐπιστήμη παρέστη το-
σοῦτον ἀρρενωπὴ καὶ τοσοῦτον φιλόπατρις ἐν τῷ ἐθνικῷ βίῳ
τῶν λαῶν, ὅσον κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, καθ' ἃς διὰ στό-
ματος τοῦ φιλοσόφου Φίχτου ἐδίδαξεν ἐν Βερολίνῳ τὰ εὐ-
γενέστατα τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου.
Ἡ νέα ἐποχὴ, ἣτις εὔρεν Ἡγερίαν τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἀπο-
καλύψεως, εὔρισκεν ἐπίσης ἐν τῷ φιλοσόφῳ Φίχτῃ τὸν τολ-
μηρότατον καὶ τὸν προφητικώτατον ἱεροφάντην.

Πρό τινων ἐτῶν ἀκόμη ὁ προφήτης οὗτος εἶχεν ἀποδιω-
χθῆ ἐξ Ἰένης, ἐνθα διετέλει καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας, ὡς
ἄθεος, ὡς δημοκρατικός, ὡς ἐχθρὸς τῶν κοινωνικῶν καὶ πο-
λιτικῶν καθεστώτων. Οὐδεὶς τῶν ἐπισήμων φίλων ἠδυνήθη
νὰ προστατεύσῃ αὐτὸν, οὐδ' ὁ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Βαϊμάρης
πανίσχυρος Γκαίτης. Κατέφυγεν εἰς Βερολίνον, ἐνθα παρέ-
σχεν εἰς αὐτὸν ἐλεύθερον ὑπὸ τινος ὄρους ἔδαφος ὁ βασι-
λεὺς τῆς Πρωσσίας. Ὁ φιλόσοφος Φίχτης ἠσθάνθη ἐπὶ τινα
χρόνον ὅλην τὴν ὀδύνην τοῦ διωγμοῦ, ἀλλ' ἐκ τῶν περιπε-
τειῶν τούτων ἠκιστα κατεβλήθη· τούναντίον δὲ ἔλαβε νέας
δυνάμεις καὶ ἀνεκάλυψε νέους ὀρίζοντας ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐν
τῇ ἱστορίᾳ. " Ἀλλοτε εἶχε διακηρύξῃ τὸν βαθὺν αὐτοῦ θαυ-
μασμόν πρὸς τὴν μεγάλην ἐξέγερσιν τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, φρο-
νῶν, ὅτι διὰ τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης ἔμελλε νὰ λάβῃ ὠθησιν

ἡ ἐθνικὴ τῶν ἄλλων λαῶν συνείδησις κατὰ τὰ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς συνελεύσεως ἐκδηλωθέντα δόγματα. Ἄλλ' ἤδη ἔβλεπεν, ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ θαυμασθεῖσα μεταβολὴ εἶχεν ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς δάξης ἓνα στρατιωτικὸν Μολόχ, πρὸ τοῦ εἰδώλου τοῦ ὁποίου γονυκλινεῖς διετέλουν αἱ κυβερνήσεις καὶ οἱ λαοί, τὸν ὁποῖον, δεινὸν σκεφθῆναι, ἐθαύμαζον καὶ ὑπηρέτουν αὐτοὶ οἱ τέως ἑταῖροι καὶ συνεργάται ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμασι. Μετὰ πόσης ὀδύνης εἶδε τὴν ἀποστασίαν τοῦ φίλου αὐτοῦ, τοῦ ἄλλοτε φιλελευθέρου ιστορικοῦ καὶ φιλοπάτριδος, τοῦ Ἰωάννου von Müller! ἀλλὰ καὶ πόσῃν εὐχαρίστησιν ἐπίσης ἠσθάνθη, ὅτι δὲν ἀπήλαυσε τῆς ἀτίμου τιμῆς τῆς εὐνοίας τοῦ κατακτητοῦ, ὅτι ἔζη ἐλευθέρως, ἀνέπνεεν ἐλευθέρως, ἐσκέπτετο ἐλευθέρως, ἠδύνατο νὰ λαλῇ ἐλευθέρως, ὡς ἔγραφεν εἰς τὴν εὐγενῆ αὐτοῦ σύζυγον! Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο προωρισμένος νὰ καταστῇ ὁ φιλοσοφικὸς Τυρταῖος τῆς γερμανικῆς ἐλευθερίας, νὰ καλέσῃ τὸν γερμανικὸν λαὸν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος, νὰ κηρύξῃ εἰς αὐτὸν τὸ κήρυγμα τῶν ὑπὲρ πατρίδος θυσιῶν καὶ ἀγώνων.

Νὰ σκέπτηται ἐλευθέρως, νὰ λαλῇ ἐλευθέρως. Τοιοῦτον ἦτο τὸ δόγμα τοῦ Φίχτου· ὁ προορισμὸς τοῦ ἐλευθέρου πολίτου καὶ ἀνθρώπου, κατηχοῦντος ἢ κατηχομένου. Ὁ Φίχτης ἀνέλαβε τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐν Βερολίῳ. Ἡμέραν τινὰ ἀπότινος αἰθούσης τῆς πρῶσικῆς πρωτεύουσας πρωτάκουστον, ἀπροσδόκητον ἠκούετο κήρυγμα. Καὶ ὑπὸ ποίας περιστάσεις! Ἐκτὸς τῆς εὐρείας αἰθούσης ἠκούετο ὁ ἦχος τῶν γαλλικῶν τυμπάνων τῆς κατοχῆς. Ἄλλ' ἡ φωνὴ τοῦ Φίχτου ἦτο ἐντονωτέρα καὶ ἠχηροτέρα τῶν ἐχθρικῶν τυμπάνων. Ἱερὰ φρίκη κατέλαβεν οὐ μόνον τοὺς κατοίκους τοῦ Βερολίνου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον καὶ ἄπασαν τὴν γερμανικὴν νεότητα. Οἱ διστάζοντες,

οί συμπαθοῦντες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον πρὸς τοὺς Γάλλους, προσηλυτίζοντο ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς εὐγλωττίας τοῦ φιλοσόφου. Αὐτὸς ἐδημιούργει, ἀγορεύων, τὴν ἀπὸ αἰώνων ἐκλιποῦσαν ἰδέαν τῆς φιλοπατρίας ἐν Γερμανίᾳ, ἀνέπτυσσε δὲ τοὺς νέους ὀρίζοντας τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δικαίου τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Δὲν ἦτο Πρωσσοὺς ὁ Φίχτης· ἦτο Σάξων· ἀλλ' ἔβλεπεν ἐν τῇ Πρωσίᾳ μόνον τὴν σῴτειραν δύναμιν τῆς Γερμανίας, τὴν ἀκρόπολιν, ἀφ' ἧς ἔμελλον ἡμέραν τινὰ νὰ κατέλθωσιν οἱ ἥρωες τῆς ἐθνικῆς πάλης. Δὲν ἦτο ὄραμα τοῦτο τοῦ φιλοσόφου· ἦτο πεποίθησις τῶν ἐξοχωτάτων πρωτεργατῶν τῆς γερμανικῆς ἐξεγέρσεως κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἔσπευσαν νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὴν πρωσσικὴν σημαίαν καὶ ν' ἀναλάβωσιν ὑπὸ τοὺς ἀετοὺς τῆς Πρωσίας τὸν ἀγῶνα τῆς γερμανικῆς ἐνότητος καὶ αὐτονομίας.

Ὁκτῶ παρῆλθον δεκαετηρίδες καὶ πλέον, ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ φιλόσοφος Φίχτης παρέστη ἀγορεύων ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης ἐκείνης προφήτης τῆς γερμανικῆς ἐλευθερίας. Καὶ ὅμως ἀγνοῶ, ὅποια ἰσχυρὰ γοητεία ἐξέρχεται ἀπὸ τῶν περιωνύμων λόγων πρὸς τὸ γερμανικὸν ἔθνος. Νομίζω, ὅσάκις ἀνοίγω τὸ βιβλίον, ἐν ᾧ εὐρίσκονται ἐκτετυπωμένοι οἱ λόγοι οὗτοι, ἀναγινώσκω δὲ τυχαίως οἰανδήποτε περίοδον σελίδος τινός, ὅτι παρίσταμαι εἰς τὴν γέννησιν νέου κόσμου. Ἀπόρρητον αἶσθημα καταλαμβάνει με. Κατανοῶ, ὅτι ὁ λόγος δὲν ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἵνα κρύπτη τὰ διανοήματα αὐτοῦ, ἵνα ὑποκρίνηται, ἵνα ψεύδῃται, ἵνα ἀπατᾶ. Ὁ ἀνθρώπινος λόγος ἔχει ἀνωτέραν καὶ θειοτέραν ἀποστολήν· ν' ἀποκαλύψῃ εἰς τὸν κόσμον τὰ καθήκοντα αὐτοῦ, τὰ δίκαια, πᾶν ὅτι καλεῖται ἀρετή, ἠθική, τιμιότης ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων. Τοῦτο πάντοτε ἐπίστευσα ἐν τῷ βίῳ μου. Ἀλλ' ἡ ἀνά-

γνωσις τῶν λόγων τοῦ Φίχτου ἦτο δι' ἐμὲ μία τῶν πραγμα-
τικωτάτων ἀποδείξεων τῆς ἀποστολῆς, ἣν δύναται νὰ ἐξα-
σκήσῃ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ὁ λόγος, ἠθικῶς καὶ ἐντίμως τιθέ-
μενος εἰς ἐνέργειαν.

Καὶ ὅποια ὑψηλαὶ ἀποκαλύψεις ἐν ταῖς θαυμασίαις ἐκεί-
ναις δημηγορίαις! Μετ' ἀπαραμίλλου ἐνεργείας διετύπου τὴν
ιδέαν τοῦ ἔθνους, ἣτις ἀπὸ τοσοῦτων αἰῶνων ἐστερεῖτο πά-
σης ἱστορικῆς ἐννοίας ἐν Γερμανίᾳ. Ἐν Βερολίῳ ἀγορεύων,
δὲν ἀπετείνετο πρὸς τοὺς Πρώσσοις, ἀλλὰ πρὸς τοὺς Γερμα-
νοὺς. Παρῶρμα αὐτοὺς εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἀπὸ αἰῶνων
ἐκλιπούσης ἐθνικῆς ἀτομικότητος καὶ ἀνεξαρτησίας. Ἐζήτει νὰ
καταστήσῃ τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ ἱκανοὺς νὰ ὑψωθῶσιν ὑπε-
ράνω τῆς δικαίας ὀδύνης, ἵνα κατανοήσωσιν ὅτι παρ' αὐ-
τοῖς ἔκειτο ἡ σωτηρία. Ἡ ἐπὶ τοῖς ἀτυχήμασι τῆς πατρί-
δος ὀδύνη δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως, ἢ καθ' ὅσον δύναται νὰ
ἐξωθήσῃ πρὸς τινα γενναίαν ἀπόφασιν, ἀνδρικὴν ἐνέργειαν.
Τὴν νίκην θέλει ἐπενέγκῃ οὐχὶ ἡ ἰσχὺς τῶν βραχιόνων καὶ ἡ
ἀξία τῶν ὀπλων, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς. Ταύτην δὲ τὴν
ψυχικὴν ἰσχὺν ἤθελεν αὐθις νὰ δημιουργήσῃ ὁ Φίχτης, ὅστις
τέως οὐδὲν ἕτερον ἐν τῷ γερμανικῷ χαρακτῆρι ἔβλεπεν, ἢ τὴν
ἀτονίαν. Ἡ γενεὰ ἐκείνη ὠμοιάζε πρὸς παλίμπαιδα γέροντα,
μηδὲν ἄλλο πράττουσα ἢ λατρεύουσα ἑαυτήν. Ἀλλ' ἤδη
ᾤφειλε νὰ ἐξεγερθῇ.

Τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης καθίσταται μυσταγωγὸς ὁ Φίχτης
διὰ τῶν πρὸς τὸ γερμανικὸν ἔθνος λόγων αὐτοῦ. Ἐν τῷ μί-
σει κατὰ τῆς ξενικῆς κατακτήσεως ἐνεκυμονεῖτο ἡ ἐθνικὴ ἰδέα.
Ὁ Ναπολέων, Μωάμεθ τῆς ἐπαναστάσεως, κατακτῆσας τὴν
Γερμανίαν, μετέδωκεν ἀκουσίως τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας εἰς
τὸν γερμανικὸν κόσμον διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου. Ἀλλ'
ἡ ἐλευθερία αὕτη ἐξήγειρε τὴν γερμανικὴν συνείδησιν, ἐνέ-

πνευσειν εἰς αὐτὴν τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας καὶ ὑπηγόρευσε τοὺς κατὰ τῆς ξενικῆς κατακτήσεως Φιλιππικοὺς τοῦ Φίχτου.

Σύμπας ὁ γερμανικὸς κόσμος ἄνευ ἐξαιρέσεως φύλου καὶ τάξεως κατελήφθη ἐξ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Φίχτου τελουμένην ἱεράν ταύτην μυσταγωγίαν τῆς φιλοπατρίας. Ἄλλ' εἰς μόνος ἐν Γερμανίᾳ διετέλεσεν ἀδιαφόρως ὁ κατακτητῆς, ὁ πιέζων τὰ ἀναπαλλόμενα ἤδη αὐτῆς στέρνα. Ὁ Ναπολέον ἠσθάνετο ἐνδόμυχον περιφρόνησιν πρὸς τοὺς ιδεολόγους, ἠκιστα φοβούμενος αὐτούς. Πλέον ἢ ἄπαξ εἶχε καταδείξῃ τοῦτο ἐν Γαλλίᾳ. Πρὸς τί νὰ πτοηθῇ ἤδη ἐν Γερμανίᾳ; Μὴ καὶ ὁ Φίχτης δὲν ἦτο ιδεολόγος καὶ μάλιστα, ὡς ὁ ἴδιος ὠμολόγησέ ποτε, *durch und durch*;

Ἄλλ' ὀφείλουσι νὰ γινώσκωσι πάντες, καὶ αὐτοκράτορες καὶ λαοί, καὶ πιστοὶ καὶ ἄπιστοι, καὶ ἐνθουσιώδεις καὶ σκεπτικοί, ὅτι ἂν ἐπὶ τινα χρόνον ἡ ἰδέα παρίσταται ἄυλος καὶ ἀσώματος, ἀνίκανος πρὸς ἐνέργειαν καὶ δημιουργίαν, προκαλοῦσα τὸν σαρκασμὸν τῶν φιλαύτων, θᾶπτον ἢ βράδιον θέλει λάβῃ ἱστορικὴν ἐμφύχωσιν, ὅταν ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. Οὐαὶ εἰς τὸν παραγνωρίζοντα αὐτὴν! ἄλλ' εὐτυχῆς, ὅστις κατανοῶν τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ, ταχθῇ ὑπὸ τὴν σωτηριώδη αὐτῆς σημαίαν καὶ σκέπην.